

ВАЖНО ЈЕ „ДОБАР ДЕО“ ОДАБРАТИ, ОНАЈ КОЈИ СЕ НЕЋЕ УЗЕТИ ОД НАС

РАЗГОВОР СА ЈЕЛЕНОМ ДЕЛИБАШИЋ

Горан Раденковић,
професор Богословије Свештој Саве

Разговарали смо са Јеленом Делибашић, психологом, књижевницом, ауторком изванредних научних радова, а пре свега ерудитом.

Поштована Јелена, аутор сте књиге о Јелени Карађорђевић Петровној. Шта Вас је посебно инспирисало да нам оставите овај роман у коме је, како каже књижевна критика, уграђена Ваша урођена суптилност?

Књига „Јелена Карађорђевић Петровна: прислов биографији принцезе српске и кнегиње руске“ монографска је студија научног типа, предусловљена констелацијом матичности Библиотеке „Бесмртна претходница“, чије је окриље сабрано под началством Издавачке куће „Прометеј“ из Новог Сада и Радио-телевизије Србије из Београда.

Гносеолошка финоћа и семантички цват најфинијих нити предоченог Вам историјског сведочанства, благообразност је почивша на делатној Љубави, те саздана емблематском семантиком лирске Речи васпостављене према

ближњељубљу оноземаљских светова, тихих и древних, пред знаковима указаним у изобиљу, за линије на длану земље и блага овоземном нам сну. „Тајну историје не тражимо у метафизици, него у поезији (епу, трагедији, роману, литургији) – јер историја је тамо где је животу дата победа над смрћу“, писао је Жарко Видовић.

У складу са првобитним истраживањима која неумитно призивају ка ревизији запостављених сегмената и ревалоризацији спектрума опредељене повесне им веродостојности, поменуто сведочанство ваљало би баштинити као експозицију за даље процесе сродних им токова изучавања, чији ће идеали условно обогатити битије патриотских познања, почем и надићи рудност слућених превида, по егзотизму културе сећања, у не тако допадљивим рукавцима Великог позорја света. Следствено речима академика Драгана Симеуновића, Јелена Карађорђевић беше „дете свог рода и свога тла, крв своје крви и поуздани мост међу великим

и малим словенским братом”. Стога је, „захваљујући њој, увећан понос нашег рода, а не само наше знање о прошлости, тачније, о оном делу прошлости, о коме нисмо смели знати баш ништа”.

Према рајским лепотама, у молитвеним тренуцима свог стваралачког прегнућа, бејаш надахнута Јунговом мишљу да одиста „ретко постоји човек који божанску искру великог умећа не мора да плати прескупо“ – укреплeње *povim de vulnera vitam* (живот из рана); „родна коб је та која све дубље корени”. Ревносно узев, „Завјештање крви великог жупана српског Стефана Немање свом сину Светом Сави“ недри истоветним добром: „И запамти, чедо моје, крв и крв чини народ! Крв је вјечна!“ – најпосле, бити узорито семе општих плодова добра; цветати универзалношћу, а у корену очувати своју националну посебност. Будући да је велики човек одсјај целине бивства, он подлеже бесконачним тумачењима. Писана реч подучила ме је да ценим људски глас, утом и глас људске Душе, а основа сваке мудрости је ова: срећу доноси само Љубав, која се не очитује тек као сентименталност нити као само добра намера, већ као најузвишенији подвиг самопревазилажења, чему нас враћа и Црква.

Време мења све, изузев онога дубоко утемељеног у нама, што, изнова, увек бива изненађено променом. Бистротечно је Љубави дело, врлину сваку надилази. Љубављу опредељена, *ad infinitum*, надала сам се.

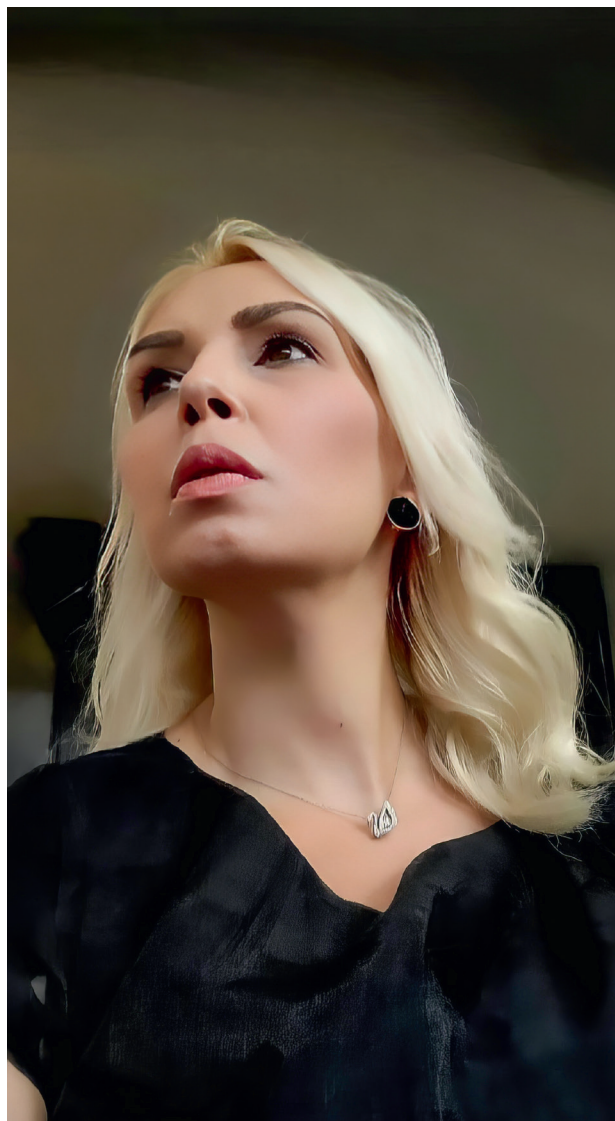
По професији сте психолог, чији је научно-истраживачки рад посве-

ћен аналитичкој узајамности и архетипском разумевању примарних хуманистичко-психолошких и философско-религиозних начела афилијативне етике, непобитних у разматрању развојног тока индивидуације интегрисаних бића. Да ли би нам појаснили нешто у вези са Вашим истраживачким радом?

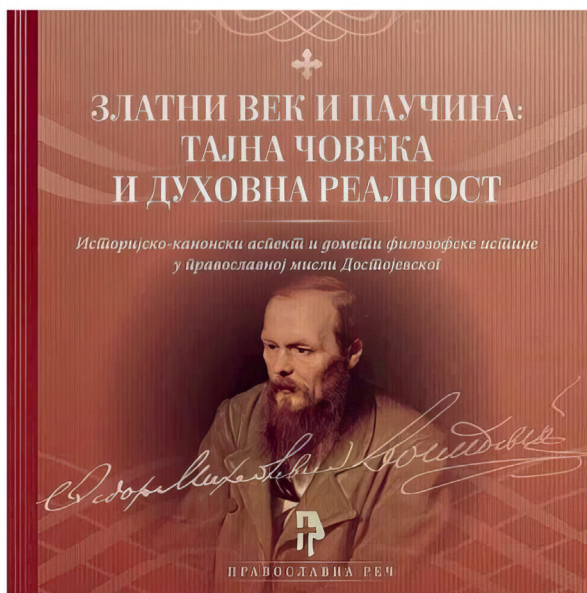
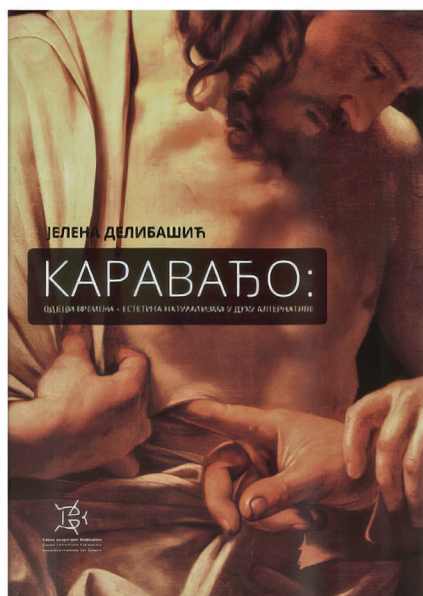
Јединствени поглед на целовитост људског бића аподиктичко је творење и појединачивање појединачног бића, подробније, процес диференцирања, чија је учинковитост развојитост индивидуалне личности, уз подсећање да јединка није само појединачно (упосебљено) биће, него да она, својим постојањем, претпоставља и колективне односе према властитој егзистенцији. Стога, процес индивидуације не води у упоједињавање, него у интензивнију и општију колективну свезу. Наиме, *principium individuationis* (самореализација), чија је сазнатљивост очитована издвајањем по финој нијанси врсне разлике (*differentia specifica*), одређује род и утврђује посебност, а у сагласју са *genus proximum* варијансом (фацетом најближег рода). Тежња и присила за самоостварењем природна је законитост људског бића. Карл Густав Јунг поверава нам да појединац може тежити савршенству, али да он мора испаштати због супротности од својих наума у име своје потпуности, а према хипертрофији интелектуалне спознаје Сопства. Онтолошки украс – *Theosis* (обожење, обоготворење или примање Светог Духа), нужност је и православног живота, чији је циљ та фина ра-

злика (*differentia specicifica*), па и њене не само суптилне нијансе опредељења. Недокучивост је одасвуд. Људска немоћ је страшна, и пред видљивим и пред невидљивим. Зато је важно „добар део“ одабрати, онај који се неће узети од нас – то је оно што је бесмртно у нама, али што је и казна и благослов свега што је смртно (ирационални конфликти, онтолошки дијалектизми, морални отклони); јер све што је рођено од Бога, надвлада свет: и ово је победа која надвладава свет, чак и наша вера (1Јн 5, 4); и видео сам, као стакло, море помешано са ватром; и они који су стекли победу над звери, над његовим ликом, над његовим знаком и над бројем његовог имена, стоје на мору стакла са Божјим харфама (Отк 15:2).

Изданак созерцања почива на „Слову о Уму“: наш ум да буде на небесима у гледању, на красотама рајским, у становима вечним, на анђеоским зборовима, у животу онде... Какво ли ће ту бити збориште од мноштва људи, од Адама до свршетка! Ради тога нам, драга браћо моја, треба туговати и замишљати се у овом животу као они који су изван света, као они који имају живот на небесима (Свети Сава). Свето Писмо Врлине слови путевима, истоветујући уверење да је трагање за Истином, које је Бог скрио, славно (Изреке 25, 2), чиме бивамо опоменути да се „клонимо поганих, празних речи и противљења лажног знања“ (1Тим 6, 20). Реч Божја неприкосновена је када нас припрема за „свако добро Дело“. Настојати разумети Божје путеве, поимањем људским, недокучиво је. Најзад,

Откривење се замрачује „неразумним речима“ (Јов 38, 2). Богонадахнута Реч неприкосновена је, те свака људска филозофија, спрам Ње, мора заузети спорадично место. Наиме, Библија је судија нашим филозофијама (Јев 4, 12); обратно не сме бити. Вера је зрак, Нада је светлост, а Љубав је круг Сунчев – све чине један блесак и један сјај

(Лествица). Свакодневно, свакодневно, поуздавам се у те, али и у речи Владике Николаја: „Што год да ткаш, везуј конце за Небо“. Домовинске везе соп-

ственог бића одувек су ме враћале поменутој истини. Живот дат у изобиљу таквих одсјаја и прољесака залог је и обручење за Вечност.

Колико хришћанство и уопште религија игра улогу у Вашем животу? Шта бисте као психолог препоручили младим кандидатима за свештенике и уопште религиозној омладини?

Уман човек, склон унутарњој спознаји, као само човек, трајањем је неодвојив од свих (пред)услова егзистенције, којима, засад, нико није посве одолео; али његова реакција на услове не долази по оној неопходности која припада и најпримитивнијем облику живота. Човек бива обликован културом. Културом се осваја слобода, а сензибилитет је мера културе духа једног народа. Божанственост њеног поколења образовање је за истинску хуманост, те се не усуђујем запоставити следеће: Владета Јеротић („Хришћанство и психолошки проблеми човека”, „Божанска и људска мудрост”, „Приближавање Богу”, „Савременост руске религиозне филозофије”, „Само дела Љубави остају”, „Мирни као змије, безазлени као голубови”, „Вера и нација”, „Повратак оцима”, „Психолошко и религиозно биће човека”, „Индивидуација и /или обожење”, „Изазови хришћанства у 21. веку”, „Премудрости Соломонове”); Жарко Видовић („Огледи о духовном искуству”, „Трагедија и Литургија: есеј о духовној судбини Европе”, „Суочење православља са Европом: огледи о историјском искуству”, „И вера је уметност”, „Логос – литургијска свест Православља”, „Његош и косовски завет у Новом веку”; Николај Александрович Берђајев („Филозофија слободе”, „Смисао стваралаштва”, „Душа Русије”, „О достојности хришћанства и недостој-

ности хришћана”, „О ропству и слободи човековој. Оглед персоналистичке филозофије”, „Дух и реалност. Основе богочовечанске духовности”, „Судбина човека у савременом свету”, „Опит есхатолошке метафизике (стваралаштво и објективизација)”, „Самоспознаја”, „Царство Духа и Царство ћесара”, „Егзистенцијална дијелектика божанског и људског”, „Истина и откровење”, „Дух и слобода”, „Савремена криза културе или пад ренесансе”); Драган Симеуновић („Политичка мисао српских просветитеља: Гаврил Стефановић Венцловић, захарија Орфелин, Јован Рајић, Доситеј Обрадовић, Вук Стефановић Караџић, Васа Пелагић”); сабрана дела Фјодора Михајловича Достојевског.

Приређивач сте и уредник зборника духовне културе *Злајини век и њаучина: њајна човека и духовна реалности (историјско-канонски аспекти и домаћи филозофске истине у православној мисли Досејевској)* као и аутор књиге *Каравађо: одјец времена – естетика најурализма у духу алтернативе* (Нови Сад: Завод за културу Војводине, 2017). Занима нас овај однос натурализма у духу алтернативе код Каравађа. Реците нам нешто о томе.

Концепт естетске вредности уметничког дела подразумева интенцију прелазног стања између две теоријски модификоване крајности, тј. статусно предодређеног артефакта сирове ствари и сржи уметничког дела. Потенцирање филозофског субјективизма у представи екстатичког момента, сензибилност и сублимо природности Каравађовог

уметничког запажања, дестилат је истанчаног натуралистичког сентимента, прочишћеног од сваке несавршености, на шта упућује видљива дихотомија природе и идеала, разрешена интерпретацијом племените есенције најпримитивнијих и најчистијих алегоријских појединости уметничког стварања. Религиозни и моралистички циљеви уметности барока апострофирају доследно уверљиву снагу Каравађове уметничке форме, у којој естетска функција представља одлучујућу актуелност присуства Духа и способност творену из сирове уметности, тј. неинтегрисану мелодичност употребног језика између подвојених сфера уметности живљења и преживљавања, одређених као след дуалитета антрополошко-социолошких норми које уобличавају чувство усредсређења. Откриће унутарњих сразмера човека није застало само код реалног описивања индивидуума, ослоњеног на историју уметности, већ у односу на општепризнато расуђивање о духовној и телесној лепоти и ругоби (слободна од мрачне стихије сладострашћа, Љубав је провера наше слободе, према Берђајев, Николај: *Ерос и личности*), посматрано кроз симулакрум врсне естетике уметничког опажања. Најдубљи изнедрени темељи за евалуацију дефиниенси су стеченог познања већ установљене сензитивне лепоте, чија су деликатност и такт укрепљења својеврсна – антике ренесансе, неретко препозната као изванредно нежан и реликвијски тајанствен дестилат.

... **Достојевски је у жижи Ваших интересовања. Негде је он рекао да ће**

... **„лепота спасити свет“. Какве асоцијације буди овај појам лепоте код књижевника кога је Берђајев назвао пнеуматологом, а не психологом?**

У својој „Аутобиографији“, Сигмунд Фројд посведочио је да уметност није ни асоцијална ни нарцистична, већ је у њој тенденција ка нарцизму асимилвана у комуникативној улози. Снага уметничког прегнућа покушај је оправдања човека, којом се надвладава злехудост света. Фантазија, која освежава и увећава једном претрпљену неправду, у својој успомени, морала би сачувати ово примљено добро. Рајски ум Достојевског Светлост је Истока. Исприповедани сан о лепоти уметничког (па и књижевног) остварења психоаналитички је недостижан, тако да анализа мора да положи оружје пред дивљењем овом недостижном генију: условно предочено, чак ни аналитички најуспелија призма сагледања није кадра да расветли загонетку чудновате обдарености која је, *in aeternum*, иманентност неприкосновеног писца. Стварност и (не)могућност досезања Раја, посредством сна о Лепоти, Достојевски не чини узалуд, подстакнут чистотом Љубави према Богу, но је извршава по истоврсно усредсређеним начелима игре Лепоте у луковима поверљивих људских судбина. Овде, наиме, није реч о ма каквом сну, већ о дистанци сна о човеку, чија је Душа – Душа Лепоте. Велика мистерија етике изнутра је кројена са духовним му бићем, те саучествује са њим, до расцвета Љубави до које се његово биће најзад винуло. Цветање је Лепота Душе, која

је одиста рајска, те се рајском може једино и назвати – жива је, узаврела као мисао покрај одра човека освешћеног, премда, ницице, увек склоног паду. Не завршава се „Кротка“ узалуд призивањем Христовог налога (Јн 15, 17): „Људи, волите једни друге!“ (24, 35). У томе је Душа Лепоте. Смислом за Истину схватамо закон Стварања. Смислом за Лепоту разумевамо хармонију универзума. Разум изражава границе неизбежности, свест изражава суштину (стваралачке) слободе.

Хвала Вам на разговору. Да Вас питамо на крају да ли радите на неком новом пројекту, чиме ћете нас, у широком спектру Вашег талента, обрадовати у будућности?

Сходно благовремену, подарићу Вам „Речи“. Књига „Исидора Секулић: Речи“ (Издавачка кућа „Прометеј“, Нови Сад, 2023), светковина је срца, у настајању посвећених тренутака и тема са јединством; мисаоно је устремљење својеврсног јединства и врело творачке свести самохране, столице кћери свога језика и прве Европљанке српске културе, која је једно питање и један од-

говор нашег постојања, доследан себи, неизмењив увек истим и увек видним, снажним и поузданим, а увек својим. Њене речи: „Ко лепо говори, моћан је земаљски; ко дубоко ћути, моћан је васељенски“, жању мој свет. Сходно свом врлинском узору, настојим писати као што се ћути, „везујући конце за Небо“.

Истодобно, приводем крају и писање књиге „Аутономна природа зла: наговештаји и сенке“ (друго измењено и допуњено издање). Живот је дат у изобиљу. Услед те посвећености, поверавам Вам своју благодатност.